

A HUSZÁROK EREDETÉRŐL.

A magyar lovas nemzet volt, az maradt még akkor is, mikor a lovasság megszűnt fő-fegyvernem lenni, s lovassága ma is, a világ összes lovasságai közt az elsők közé tartozik.

A lovas szolgálat iránti előszeretet öröklött tulajdonsága a magyarnak s bárha az utóbbi századok számos háborújában kimutatta, hogy a gyalogságnál ép úgy mint a tüzérségnél kitünő szolgálatokra képes, s hadi erényekben vele csak kevés nemzet vetélkedhetik, mégis a lovassági szolgálat az, mely a magyart leginkább vonzza. Csak lóháton érzi magát valóban magyarnak, s azon pillanatban, midőn lóra pattan, föléled benne az átöröklött harcias szellem, mely belőle vitézt, hőst alkot.

Midőn őseink e szép hazát elfoglalták, lóháton ültek mind, s lóháton vívták a harcokat, melyek eredménye ez áldott föld birtokba vétele volt. Lóháton maradtak a magyarok a megtelepedés után is, s hadaik, melyek a fél világot rettegésben tarták, lóháton kalandozák be Német-, Francia-, Olaszországok és a byzanci császárság határait. Az Árpádok idejében azonban a magyarság egy része leszorult a lóról, s gyalog vár-szolgálatot teljesít; csupán a nemesség, a nemzet tulajdonképeni képviselője, maradt meg lóháton, s a lovassági szolgálat ez időtől fogva a nemesség előjogát képezi.

Ámde a magyar hadsereg egész Mátyás királyig majd kizárólag lovasságból állott, s mellette a gyalogsági s később a tüzérségi szolgálatot, mely Mátyás idejéig csak alárendelt jelentőséggel bír, idegen zsoldosok képezik. Mondhatjuk tehát, hogy Mátyás királyig *magyar* hadsereg és *lovas* hadsereg azonos fogalom.

Ez időtől fogva azonban a dolog megváltozik. E nagy király,

ki egyszersmind korának legnagyobb hadvezére is volt, számot vet a hadművészet fejlődésével s kitűnő gyalog sereget szervezvé, a két fegyvernem közt egyensúlyt hoz létre. Magyar hadsereg és lovas hadsereg nem azonos fogalom tehát többé s a lovas hadak mellett ott küzdenek a gyalog hadak is, hogy a magyar név dicsőségét emeljék, terjeszszék.

A gyalogságot mindazonáltal nem azért szervezte Mátyás, mintha a lovasságot ezentúl mellőzni akarta volna, sőt ép a lovasság volt gondoskodásának legkiválóbb tárgya, s a lovasságnál létesítette azon intézményt, mely kitűnőségénél, tökéletességénél fogva állandóvá, sőt mondhatjuk örökössé vált.

Mert míg a *fekete sereg* Mátyás halála után alig két évre föl-oszlott, a fekete sereggel ugyanegy időben létesített huszárok mai nap is, tehát majd fél évezred óta, a magyar nemzetnek egyik fő büszkeségét képezik.

A következőkben szándékunk az, hogy megjelöljük az okokat, melyek Mátyás királyt a huszárság megteremtésére indították, előbb azonban még a huszárok *létesítésének időpontjára* és a *huszár névre* nézve kell egyet-mást elmondanunk.

Hadtörténelmi s általában hadtudományi irodalmunk szegénységét mi sem világíthatja meg jobban, minthogy a huszárság keletkezésének időpontjára s a huszár név eredetére a magyar irodalomban adat nincs.

Eddig az általános vélekedés az volt, hogy a huszárság akkor keletkezett, midőn Mátyás király, a védkötelezettséget kitégítván, elrendelte, hogy minden *húsz porta után* egy könnyű lovas állítassék.

E körülményből vezeti le Majláth német munkája ¹⁾ a huszár nevet, mely szerinte a *húsz* és *ár* szavak összetételéből keletkezett. E vélekedés a magyar írók által közönségesen elfogadott s Meynert, ²⁾ valamint mások művei nyomán a külföldön is elterjedt. E mellett azon másik származtatás, hogy minden harcban elesett huszárnak *húsz az ára*, mint a költői fantázia szüleménye, számításba nem jöhet. Ép úgy kevés valószínűséggel bír az, hogy

¹⁾ Majláth, Geschichte der Magyaren; II. 219. lap.

²⁾ Meynert, Das Kriegswesen der Ungarn; Wien, 1876. 86. lap.

a huszár szó a törökből (Kem Huszár Aga) származnék s a szűk ruházatra vonatkoznék.

Majláth származtatása azonban 1877-ben a «Magyar Nyelvőr»-ben Pesty Frigyes által megtámadtatott, s a huszárok keletkezését, valamint a huszár név eredetét ez alkalommal Pesty és Szarvas Gábor, tehát egy tekintélyes történettudós és egy tekintélyes nyelvtudós, a következő módon vélték tisztázni: ¹⁾

A huszárokat Mátyás király nem teremthette, mivel a huszár név már jóval Mátyás előtt használatban volt.

Pesty egy 1403-beli oklevélben *huszár kapitányt* talált föl- említve, egy a Kállay-levéltárban levő évszám nélküli, de a betűk jellegéből következtetve a XV. század elejéről származó jegyzékben *Huszár Imre* nevet talált; miután pedig egy szó család- vagy személynévvé csak jóval később válik, tehát a huszár már a XIV. század közepén ismeretes volt.

További bizonyíték arra, hogy a huszár szó már Mátyás előtti, a Teleky művéhez csatolt okmánytár 115. számú oklevele, ²⁾ melyben Brankovics György despota, a törökkel kötendő fegyverszünet pontjai közt a következőt is említi: «Ha megtörténnék, hogy valami haramiák, vagy *magyar huszárok* valamely rablást elkövetnének, vagy a töröknek kárt okoznának, vagy a törökök a magyarokat megkárosítanak, ezért a fegyverszünet föl ne bontassék». ³⁾

Ennyi az, a mi a huszárok keletkezésének időpontjára vonatkozik, mihez Pesty még megjegyzi, hogy Nagy szótára szerint a huszárok föllállítására Zsigmond király intézkedett.

A huszár szóra nézve Szarvas mindenek előtt kimondja, hogy a Majláth által fölvett *hűsz* és *ár* összetétel, fonák képzés. Azután pedig idézi Miklosichot, ki a huszár szót a szlávtól kölcsön vett szavak sorába iktatja, mit Szarvas annál is inkább elfogad,

¹⁾ Magyar Nyelvőr; 1877, VI. 24—27. lap.

²⁾ Teleky, Hunyadiak kora Magyarországon. X. kötet, oklevéltár, 243. lap. Az okírat Szendrőn, 1449 május 21-én kelt.

³⁾ Item si contigerit ut aliqui predones aut Huzarij hungari aliquam rapinam, aut aliquod nephas Turcis intulerint, aut e contra turci hungaris intulerint, ut pro tali excessu Treuge non infringantur. U. o. 244. lap.

mert az ó-szerb nyelvben a *husar* szó s annak több változata is (gusar, hudsar, gursar, kursar) megvan, s így a magyar a kölcsönvevő.

Egyébként pedig a szó eredete a latin *cursor* = futár, melyből a *corsarius* származott, de a mely nem futárt jelent többé, hanem a *prædo* és *latro* szóval azonos értelmű, azaz *«haramia»*. Úgy a szerb, főntebb említett változatok, mint a török *gursan* és az olasz *corsar*, szintén haramiát, rablót jelentenek.

Hogy Pesty Frigyes és Szarvas Gábor a főntebb előadottakkal a huszárok keletkezésének és a huszár szó eredetének kérdését teljesen tisztázták volna, el nem ismerjük.

Pesty el akarja tagadni Mátyás királytól a huszárok megteremtésének érdemét, a nélkül, hogy bebizonyítaná, miszerint e fegyvernemet előtte más valaki szervezte volna. Szarvas Gábor, egyedül Miklosich, a szláv ember tekintélyére hivatkozva, oda ajándékozza a huszár szót a szlávoknak s megnyugszik, hogy azt tőlük kölcsön vettük.

Csodálatos, s szinte megfoghatatlan dolog, hogy magyar történettudós egy-két, valamely okiratban véletlenül előforduló szó alapján, melyeknek pedig a magyar huszárokhoz, mint *fegyvernemhez*, mint a hadsereg alkotó részét képező *csapathoz*, semmi köze, egy magyar nyelvtudós pedig egy állítólag fonák szóképzés miatt (mintha bizony a szókat Mátyás idejében is a *«Nyelvőr»* szerint alkották volna) és egy szláv bizonyítvány alapján, neki mennek a magyar nemzet egyik legnagyobb királya s még nagyobb hadvezére emlékének, s meg akarják fosztani egyik legjelesebb, dicsőségét maig is hirdető alkotásának érdemétől. Az egész világ *magyarnak* tudja, hiszi és hirdeti a *huszárt* s alkotását *Mátyásnak* tulajdonítja, s míg a külföldön nem akadt senki, a ki e hitet megingatni, Mátyás királyt az örök értékű szervezés érdemétől megfosztani akarta volna, egy magyar történettudós és egy magyar nyelvtudós buzgólkodnak azon, s kikapott szavak alapján, alapos bizonyítás nélkül akarják azt megcselekedni.

Ugyanazon jelenség ez, melyet a magyar történeti és nyelvtudományi irodalomban az utóbbi időkben sajnos, oly gyakran észlelünk. Történetíróink közül sokan vannak, kik nagy érdemet vélnek szerezni, ha a magyar történelem nagy férfiai valamelyiké-

nek érdemét kisebbíthetik, ha valamelyikének jellemén foltot, cselekedeteiben hibát tudnak fölfedezni s büszkén hangoztatják, hogy: «ez a tiszta történelmi igazságszeretet»; azt azonban nem kísérlik meg, hogy a foltot, hibát, — mint egy talán nemes érzelmekből eredőt, — lélektanilag megmagyarázzák, vagy a fenforgó s talán kényszerítő körülményekkel indokolják. Pedig a történelmi igazság ezt is megköveteli; mert nem elég oda vetni egy föltalált okíratot, hanem föl kell kutatni az okokat, körülményeket, melyek közt az keletkezett.

Divatban van nálunk, hogy íróink a külföldi történetírás számára dolgoznak, hogy nevök a külföldön ismertté válják, s erre nincs jobb mód, mint a magyar történelem nagy alakjait legyalázní; egy meg nem értett okírat alapján érdemétől megfosztani, jelleméből kiforgatni s reá foltot, piszkot kenni. A külföldi történetírás ezt bizonyosan fölhasználja, s az író neve *ismert* lesz.

Ámde, mi úgy véljük, hogy a magyar írónak a magyarok számára kell írni, s a nemzeti történetírás legnemesebb, legmagasztosabb feladatának azt tartjuk, hogy a múlt dicsőségének föltárása által a nemzet önérzetét fokozzuk, nagy férfaink cselekedeteinek leírásával az irántuk való kegyeletet éleszteni, fentartani igyekezzünk. A hazafias buzgalomból eredő jóakarát, mely a hibát nem elrejtí, de magyarázni, indokolni törekszik, még nem chauvinismus, s nem vétek a történelmi igazság ellen, s a magyaron kívül nincs nemzet a világon, mely abban lelné kedvét, hogy történelmének nagy alakjait befeketíteni, érdemeiket — a történelmi igazság nevében — kisebbíteni, eltagadni törekednék.

Pesty értekezéséből csak azt látjuk bebizonyítva, hogy a huszár szó, rablók és haramiák megjelölésére, a Mátyás előtti időben a szerb vidékeken használatban volt; Szarvas fejtegetéseiből azt, hogy a rablók ily módon való megjelölése — a latin corsariusból levezetve — a szerbeknél általános vala; hogy e szó az ó-szerbben oly sok változattal bír, nézetünk szerint csak azt bizonyítja, hogy a szerbek közt igen nagy lehetett a rablók száma; elhiszszük azt is, hogy a szerb rablók megjelölésére a magyaroknál is, de talán ép csak a szerb *határok mentén*, a szerb huszár, gusar stb. szó alkalmaztatott, minek folytán igen valószínű, hogy Pesty «*huszár kapitánya*» szintén nem egyéb szerb haramia-főnöknél, valamint Brankovics

magyar huszárjai alatt is a határokon és Brankovics nagy terjedelmű magyar birtokain tanyázó szerb rablók — kik talán Brankovics a szerb fejedelem szolgálatában is állottak — értendők. De hogy a magyar könnyű lovasság a Mátyás előtti rablókból származott, s hogy magyar könnyű lovasság már Mátyás előtt is volt, bebizonyítva nem látjuk, valamint nem ismerjük el azt, hogy a magyar huszárság nevét a szerb haramiáktól kölcsönözte.

Az első hiteles okírat, mely *magyar könnyű lovasságról*, mely *magyar huszárokról* szól, az Mátyás király saját levele, melyet 1481 márczius 10-éről, nápolyi követéhez, az egri püspökhöz írt: ¹⁾

«Katonaságunknál a második rend a *könnyű lovasság*, kiket *huszároknak* nevezünk»; ²⁾ ezt írja Mátyás király idézett levelében.

E levél tehát az *első és minden kétséget kizáró okírat*, melyből megtudjuk, hogy Mátyás király szervezett hadseregében *magyar könnyű lovasság* volt, s e seregnek fontosságra második rendét képezte, valamint azt is, hogy e lovasságot Mátyás király *huszároknak* nevezte.

A magyar hadseregben *előbbi* időből, sem könnyű lovasság létezése, sem a huszár szónak *csapatok megjelölésére* való alkalmazása be nem bizonyítható, minél fogva Mátyás király e levele a *magyar huszárság alapító levelének* tekintendő.

Hogy *mikor* szervezte Mátyás király a huszárságot, sajnos, pontosan meg nem állapítható; csak annyi bizonyos, hogy már jóval 1481 előtt; Mátyás király ugyanis Gábor, egri püspöknek, nápolyi követének, föntebb idézett levelében a következőket írja: «Tudhatja azt atyaságod, a mit *gyakrabban saját szemével is látott*, hogy a katonaság nálunk három rendre osztatik,» stb. Mivel pedig Gábor érsek, már 1475-ben ment Nápolyba, s ez idő óta majdnem állandóan ott tartózkodott, nyilvánvaló, hogy a seregnek a levélben leírt szervezete nemcsak 1481, de sőt még 1475 előtt, a legnagyobb valószínűség szerint pedig 1462-ben, vagyis ugyanazon időben, a mikor a fekete sereg szerveztetett, jött létre.

¹⁾ Epistolæ Matthiæ Corvini etc. XCV. levél. Katona István, *Historia critica*, IX. Magyarúl «Hadtörténelmi Közlemények», 1890. 265—270. lap.

²⁾ «Equites levis armatura», quos Hussarones appellamus.» U. o. Az első rend a nehéz lovasság (armigeri), a harmadik a gyalogság (pedites).

Hogy a magyar könnyű lovasság nem Zsigmond alatt keletkezett, az a később még kifejtendő okokon kívül azért is kétségtelen, miután az 1435-ik évi honvédelmi törvény csak írott malaszt maradt, mely tulajdonkép és komolyan hatályba soha nem lépett. Még kevésbé létesülhetett a huszárság Zsigmond utódai, Albert, Ulászló és V. Lászlónak rövid s erőtlen kormányzata alatt.

Ily nagy jelentőségű szervezeti alkotás terve csak oly fejedelem elméjében születhetett meg, ki maga is jeles hadvezér, s ki seregét azon tapasztalatok alapján szervezi, melyeket hadjárataiban maga szerzett.

Mert a huszárság szervezése a hadművészet fejlődése tekintetben fontos dolog, újítás, mely a létező viszonyokkal ellentétes, melynek megteremtése, fentartása csak a király-hadvezérnek, a lángeszű és erős kezű Mátyásnak sikerülhetett.

Pesty Frigyes és Szarvas Gábor huszárjai tehát lehetnek szerb rablók, de *nem voltak elődjai a magyar könnyű lovasságnak.*

A magyar huszárokat Mátyás király teremtette meg; csakis ő és senki más. A legmagyarabb király teremtette a legmagyarabb lovast, s mindketten méltók egymáshoz.

A mi végre a *huszár* szó eredetét illeti, nem tudjuk semmi-kép elhinni azt, hogy Mátyás király e jeles csapatnak oly nevet adott, vagy elfogadott volna, melynek — miután haramiák viseltek — szükségkép utáltak, megvetettnek kellett lenni. Ugyan ki vállalt volna egy oly csapatban tisztséget, melyet haramiák csapatának neveznek, s hogy illetet volna egy, bár csak névre, haramiacsapat, Mátyás jelesen szervezett s kitűnően fegyelmezett seregébe?

Mi úgy véljük, hogy a huszár szó, a haramia értelemben, *csakis a szerbeknél*, vagy a szerb határon volt használatban, a magyaroknál azonban közismert nem volt.

A latin nyelvnek Mátyás udvarában való gondos ápolása, s még inkább azon körülmény, hogy az újonnan szervezett lovas csapat az eddigi lovasságtól leginkább *könnyűsége*, gyorsasága által tűnt ki, inkább arra utalnak, hogy a huszár név, a latin «*cursor*»-ból mi *futót*, *futárt*, *versenyfutót*, ide s tova *futkározót* (czirkálót, portyázót) jelent, Mátyás király által önállóan alkottatott, s kiválóan alkalmas is volt arra, hogy az új csapatot közelebbről és találoán megjelölje. Nem lehetetlen továbbá, hogy az új csapat kez-

detben egyszerűen a latin cursor néven neveztetett, a huszár név pedig csak azután, elferdülés, átalakulás útján ragadt reá, s később, mivel tetszett, rajt is maradván, hivatalosan is így neveztetett.

Végre pedig nincs kizárva nézetünk szerint az sem, hogy a huszár szó valóban a hadkiegészítés módja alapján, vagyis a «*húsz telek*» alapján létesült, sőt ezt minden más combinatio közt a legvalószínűbbnek tartjuk; a mint az ezerből az *ezredes*, a százból a *százados*, a tízből a *tizedes*, úgy származhatott a húszból a *huszas*, melyből a jobb hangzású *huszár* alkottatott. Hogy a képzés fonák, ez a dolgon mit sem változtat. Fonák a «*honvéd*» szó is, mégis jónak találjuk, mint jónak találták Mátyás idejében a huszárt; fonák, sőt otromba szó a «*népfölkelő*», és mégis hivatalos, törvényes kifejezés, még pedig olyan, melynek keletkezésekor a «*Nyelvőr*» már létezett.

Tény, hogy a *huszár* név a könnyű magyar lovasság megjelölésére első ízben Mátyás király alatt használtatik; hogy ezen értelemben már korábban is használtatott volna, azt Pesty okmányai nem bizonyítják. Matyas után pedig a szó használata rögtön elterjed s ezentúl általánosan alkalmaztatik. Pesty a Mátyás előtti időből három oly okíratot tud, melyekben a huszár szó ugyan előfordul, de nem *csapat*, *könnyű lovasság* megnevezésére; ilyet Pesty nem tud egyet sem. Már pedig ha a huszárság mint csapat már korábban is létezett volna, neve bizonyára elterjed, a miut Mátyás alatt és után e szó közismertté vált, és soha más értelemben, mint a könnyű lovasság megjelölésére, nem használtatott.¹⁾ De sőt a huszár név Mátyás után rövid időre már a külföldön is elterjed és azóta a magyar könnyű lovasság megjelölésére általánosan használtatik.²⁾

Úgy véljük tehát, hogy a huszár nevet nem szükséges a szerb rablóktól s általában a szlávoktól származónak tekintenünk; lehet ez magyar eredeti alkotás is, s e levezetés, azt hiszem, méltóbb Mátyás királyhoz s méltóbb a huszárokhoz is.

¹⁾ Nyelvtörténeti szótár, I. 1523—1524. lap.

²⁾ Kropf Lajos, a Történelmi Tár 1891. évi I. füzetében közöl egy 1532. évi angol nyomtatványt, melyben «and XV. hondred *hussayres*, *lyght horses*» előfordul. 161. lap.

Míg a megelőzőkben a magyar huszárok keletkezésének időpontjával és a huszár szó eredetével foglalkoztunk, a következőkben kimutatjuk az okokat, melyek Mátyás királyt a magyar könnyű lovasság megteremtésére indították; e fejtegetés által újabb, bár közvetett bizonyítékot óhajtunk szolgáltatni arra nézve, hogy a magyar huszárokat más mint Mátyás király nem is szervezhette.

A hadművészet fejlődésének története lépten-nyomon bizonyítja, hogy a hadseregek szervezetében nevezetesebb átalakulásokat rendszerint csak nagy háborúk, még pedig nagy támadó háborúk szokták előidézni. A védő háború, a midőn valamely nemzet csupán az ellene intézett támadások visszautasítására szorítkozik, jelentékenyebb változásokat csak kivételesen hoz létre.

A magyar véderő az első nagyobb átalakúláson Nagy Lajos idejében ment át, a mikor is a király, ki támadó külháborúira a nemzeti haderőt, melynek fölhasználásában egyébként még korlátozva is volt, elégtelennek ítélvén, a zsoldos-rendszert Magyarországba behozta.

A zsoldos-rendszer azonban, már csak a föntartásával járó tetemes költségek miatt is, a külháborúk befejeztével ismét megszűnt és Zsigmond király, a mindinkább terjeszkedő török hatalom ellen folytatott védő háborúiban leginkább csak a nemzeti véderő alkalmazására szorítkozott, melynek támogatására néha külföldi segílyt, néha — de csak ritkán — zsoldosokat vett igénybe.

De már a velencei és a huszita háborúkban, melyekben Zsigmond támadólag lépett föl, érezte a király a haderő elégtelenségét, s e szükség indította őt az 1433-ik evi előterjesztésekre, melyek nemcsak a honvédelmet szabályozni, de a királyi működő hadsereget tetemesen növelni is alkalmasak valának. Ez előterjesztések 1435-ben törvénynyé váltak ugyan, de részint mivel a háborúk megszűntek, részint pedig a királynak rövid idő múlva bekövetkezett halála folytán, kivitelre, végrehajtásra nem kerültek.

Hogy Zsigmond, ki nevelésénél fogva, még inkább pedig, mint német császár, teljesen a lovagvilág hagyományainak befollyása alatt állott, ki, mint hadvezér, sem tehetséggel, sem szélesebb látkörrel nem bírt, nagyobb szervezeti változtatásokat is tervezett volna s hogy a huszárokat ő alkotta volna, az oly föltevés, melyet csak egy, a hadművészet történeti fejlődésében teljesen tájékozat-

lan, hadvezérek jellemének és cselekedeteinek megítélésében járattalan író mondhatott ki.

Zsigmond ideje nem volt az erre alkalmas idő, s Zsigmond nem volt az erre alkalmas ember.

Ugyanez áll Zsigmond közvetlen utódaira.

I. Ulászló alatt, midőn Hunyady János a törökök ellen támadólag lépett föl, jól érezték ugyan a haderő elégtelenségét, melyet a csekély lengyel és kereszties had csak gyöngén támogatott, de a Zsigmond által tervezett rendszabályok még sem foganatosítottak. Hunyady nagyobb hadvezér volt, mint seregszervező, Ulászló király pedig, s V. László nem voltak oly uralkodók, kik ily nagyszabású s átalakító hatással bíró intézkedést végrehajthattak volna.

Mátyás király trónraléptével azonban a dolog egészen más fordulatot vett. Mint jeles és hivatott hadvezér, Mátyás rögtön átlátta, hogy nagyobb eredményeket úgy a törökök, mint a csehek és az osztrákok ellen csak határozott támadó föllépéssel érhet el, s minden igyekezetét arra fordította, hogy magának egy számos, harcsképes, támadó hadjáratokra alkalmas sereget teremtsen.

A nemzeti véderő, úgy, a mint azt Mátyás találta, e célra semmikép sem volt megfelelő.

Támadó hadjáratoknál első föltétel, hogy a vezér a hadsereggel minden időben szabadon rendelkezessék; már pedig a magyar nemzeti hadseregnél ép ez első föltétel hiányzott. A nemesség a királyi parancsra csak lassan s elégtelen számerőben gyülekezett, az ország határán túl menő hadjáratoknál pedig részvételét egyenesen megtagadta.

Ha tehát Mátyás nagy terveit végrehajtani akarja, meg kelle változtatnia az egész honvédelmi rendszert s helyébe mást, alkalmasabbat állítania. Ámde részint politikai okokból, hogy t. i. a magyar nemesség ki ne zárassék, a kivivandó győzelmek részese legyen s így a királyhoz szorosabb kötelekekkel kapcsolassék, részint pedig katonai okokból, hogy a hadsereg lehetőleg saját országából állíttassék ki s a had kiegészítése tekintetében a külföldre ne szorúljon, még inkább pedig azért, mert a magyar kiváló tulajdonságait jól ismerve, a magyar elemet hadseregébe minél nagyobb számban fölvenni óhajtotta, Mátyás egy tisztán zsoldosokból, még pedig külföldi zsoldosokból álló hadsereget nem ala-

kítható, össze kelle olvasztania a nemzeti véderőt és a zsoldos hadsereget, de más alapon, mint ez eddig akár Nagy Lajos, akár Zsigmond alatt történt.

Mert míg a nemzeti véderő Nagy Lajos alatt a zsoldos hadak mellett, Zsigmond alatt a zsoldos és külföldi hadak mellett csak alárendelt szerepet játszott, Mátyás király tervében a *főszerep a nemzeti véderőnek volt szánva*, melyet az idegen zsoldos csapatok csak támogatnak, addig, míg a nemzeti véderő egymaga elegendő lesz.

Így született meg az idegen zsoldos gyalogság: a *fekete sereg*, így a nemzeti lovasság: a *huszárság*.

A huszárság szervezésére az 1435-ik évi törvény kitűnő alapot szolgáltatott.

E törvény egyik pontja ugyanis azt rendeli, hogy a jobbágyokkal bíró nemesek közönséges fölkelés alkalmával minden 33 jobbágy után egy jól fegyverzett lovas állítsanak; ha e határozat így, vagy talán még kitágítva végrehajtatik, s a hadseregbe állítottak egészben vagy részben, nemcsak a fölkelés alatt, de *állandóan* fegyverben tartatnak, a király egy számra elég erős, megbízható s mindenkor rendelkezésre álló lovas-sereg birtokába jut.

S valóban, Mátyás király e módhozathoz nyúlt. A kezdeményező lépés már az 1458-ik évi szegedi országgyűlésen megtétetett, a mennyiben a Zsigmond idejében hozott 1435. évi honvédelmi törvény, oly módosítás mellett, hogy *minden husz telek után* egy lovas állíttassék, megújítatott. Ugyan e törvény, mely a nemesség régi jogát — hogy a királyt csak a határokig kövesse — föntartja, följosítja a királyt arra, hogy a telek-katonaságot az országon kívül is alkalmazhatja s tetszés szerinti időig zászló alatt tarthatja.¹⁾

Ez volt a törvényes alap, melyen a magyar huszárság szervezése megindult s 1459-től²⁾ kezdve 1463-ig végrehajtatott.

Hogy e szervezés mikép ment végbe, arra, sajnos, adatok nincsenek; de nem is szükségesek, mert a szervezés menete a dolog természetéből kifolyólag könnyen megállapítható.

¹⁾ Kovachich, Vest. Com. 335. l.

²⁾ A törvényt Mátyás király 1459 január 5-én erősítette meg.

Mátyás király 1458-ban lépett a trónra; ugyanez évben le is rázta nagybátyja gyámságát, s a szegedi országgyűlésen már a rendek elé terjeszti a honvédelem szabályozására vonatkozó törvényt. Nyilvánvaló, hogy a következő évek első hadjárataiban a magyar hadsereg az eddigi hagyományos mód szerint állított össze s szervezetetett. Mert bárha a király, kitűnő képzettségénél, körültekintésénél, még inkább pedig hadvezéri lángeszénél fogva bizonyára fölismerte a magyar véderő hiányait — a minthogy erről már maga az 1458-iki törvény is tanúskodik — mégis szükséges volt előbb még tapasztalatokat szereznie, mielőtt behatóbb, a hadsereg harczképességét befolyásoló szervezeti változásokat hajtana végre.

A Frigyes elleni trónbiztosító hadjárat, a cseh rablók elleni három hadjárat s végre a török elleni első háborúk megadták az alkalmat a tapasztalatokra s valóban négy év múlva, az 1462-ik évben, a budai országgyűlés és az erdélyi táborozás után, a hadügy újbóli rendezése következik be, mely műveletnek kimagasló mozzanata a *fékete sereg*, és mint mi hiszszük, a *huszárság* szervezése.

Lehet ugyan, sőt valószínű, hogy Mátyás király az eddigi nehéz lovasság mellett könnyű lovasság alkalmazását már az 1459—1462-iki időszakban is megkísérelte, sőt az is valószínű, hogy e lovasságot az imént említett hadjáratokban már ki is próbálta, de bizonyos, hogy a huszárság szervezése befejezést csak 1462-ben, vagyis azon időpontban nyert, midőn Mátyás király az egész haderő újjászervezését végrehajtotta.

És most végre elértünk azon kérdés tisztázására, hogy miféle okok indították Mátyás királyt ép *könnyű* lovasság, huszárság szervezésére s miért nem maradt meg Mátyás is, mint elődei, az eddigi rendszernél?

Ez okokat mi a következőkben keressük:

Az egész nyugaton még — daczára az erős lökésnek, melyet a svájcziai részéről szenvedett — a lovagvilág, ha nem is régi alakjában és jelentőségében, de legalább külsőségeiben a XIV. század folyamán uralkodó maradt, a XV., sőt még a XVI. századba is benyúlt.

VII. Károly 1445-ben szervezte a tizenöt lovas századot (compagnies d'ordonnance), melynek zsandárjai (gens d'armes,

helyesebben *hommes d'armes*) a hozzájuk beosztott három íjjász (*archers*), egy apród (*coutillier*) és egy szolga (*valet*) segítségével alkottak csak *egy lándzsát*, sőt a teljes lándzsa létrejöttön, s kiknek mindegyike csak hét szolga hozzáadásával vált egyáltalán harc-képessé.

I. Miksa 1498-ban, tehát nyolcz évvel Mátyás király halála után, szervezi «*Kyrisser*»-eket, kikkől nem kevesebb, mint huszonötre volt szükség, hogy egy teljes lándzsa létrejöttön, s kiknek mindegyike csak hét szolga hozzáadásával vált egyáltalán harc-képessé.

Általában pedig a lovasság azon mértékben, a mint a löfegyverek szaporodtak, védő-fegyverek összehalmozása által fokozatosan nehezebbé vált, mi egész a XVI. század elejéig tartott.

És ime ez általános viszonyok közepette előáll Mátyás király s nemhogy nehéz lovasságát szaporítaná, de sőt nagy számú *könnyű* lovasságot szervez! Bizonyára nagy szellemnek kellett annak lenni, ki korával szembeszállani mert s fontos okainak kellett reá lenni. Voltak is!

Az első és legfontosabb ok volt a *török háború*, mely Mátyás királyt trónra léptétől kezdve folytonosan, de kivált 1462-ben fenyegette s mely a következő évben egész erővel kitört.

A török *szipahik* ellenében, mely fegyvernem kitünőségéről Mátyás királynak meggyőződni alkalmá volt, hasonló kitünő fegyvernemet kelle teremteni. S Mátyás király, ki a török *janicsárok* ellenében a *fekete sereget* állította, oda állítja a *spahik* ellenében a *huszárokat*.

Ez volt kétségtelenül az első és legfontosabb ok. Mátyás király, a kitünő hadvezér ugyanazt cselekedte, a mit az európai államok ma cselekszenek. Nem tűrhette, hogy az ellenség a harc tökéletesebb eszközével rendelkezék, mint ő, s a mi kitünőt nála látott, azt nemcsak elfogadta, de sőt még tökéletesebb alakban igyekezett seregében létesíteni.

A nyugaton nehéz lovasság állott *nehéz lovasság* ellenében, Mátyás királynak a török könnyű lovassága ellenében *könnyű lovasságot* kelle állítani.

Ez első és főök mellett fontos volt még, hogy Mátyás király az eddigi hagyománytól *eltérő hadviselési módot* folytatott.

Ez a *támadó elemnek* jobb érvényesítése; gyors és meglepő hadműveletek hadászatiilag, — gyors mozdulatok, meglepő előtörések, merész portyázó vállalatok harcászatiilag.

Mindehhez *könnyű, mozgékony lovasságra* volt szükség, mely a nehezebb, lassúbb mozgású gyalogság és lovasság működését előkészíteni, támogatni, az elért eredményeket kiaknázni volt hivatva.

E főokokon kívül volt még számos más, mely Mátyás királyt könnyű lovasság szervezésére vezette.

A nehéz fegyverzetű uemesség képviselhetette továbbra is a nehéz lovasságot, s Mátyás tudott módot arra, hogy a nemességet lekötelve, külső háborúkra is rábírja. Nehéz lovasság tehát volt s számra is elegendő vala, minélfogva Mátyás az 1458-iki törvény által rendelkezésére bocsátott jutalékot oly fegyvernem szervezésére kívánta inkább fordítani, melynek hiányát nagyon is érezte, sem mint olyanéra, mely amúgy is rendelkezésére állott.

Igen fontos ok volt végre még az, hogy nehéz lovasságot — a tetemes költségnél fogva — csak igen csekély számban lehetett volna szervezni, míg a huszárság fölötte csekélybe került s így nagy számerőben volt előállítható.

Az új csapat tehát könnyű támadó fegyverekkel szereltetett föl, védő fegyverek nélkül; a hiányt a fegyverzetben pótolni kellett ügyességgel, mozgékonyssággal, bátorsággal, vitézséggel. Szóval az új csapatnak *kitűnőnek kellett lenni már létrejötté első pillanatában* s talán ép innét magyarázandó, hogy a huszárság kitűnő lenni soha meg sem szűnt. Dicsőség volt a magyar huszároknál szolgálni akkor, mert a *huszár* névvel a bátorság, vitézség s ennek eredményeképp a dicsőség fogalma összeforrt, és dicsőség marad mindörökké!